

Vastapaino julkaisi alkuvuodesta pienen, mutta sattuneesta syystä ajankohtaisen ja tärkeän kirjan nimeltä Miksi soditaan? Yhdessä sen artikkeleista *Heikki Luostarinen* kirjoittaa näin:

”Kylmän sodan yya-Suomen kehityksessä oli piirteitä, joita voi pitää juhlapuheita aidommin rauhanomaisina. Yksi sellainen oli armeijan näkyvyydeltään pieni poliittinen rooli. Suomi myös korosti monenkeskisen kansainvälisen yhteistyön merkitystä konfliktien ratkaisussa – osin tietysti ainoana mahdollisena puolustusreaktiona arvaamattoman ja sotilaallisesti aggressiivisen Neuvostoliiton uhkaan, mutta kyse oli myös suurvaltojen voimatasapainon heittemmän pienen maan aidosta kokemuksesta.

Suomalaisen joukkoviestintän, erityisesti journalismin suhtautumisesta kansainvälisiin kriiseihin on jonkin verran vertailevaa tutkimusta 1990-luvun osalta. Vuosikymmenen alussa Suomi erottautuu selvästi Yhdysvalloista ja monista Euroopan maista YK:n roolin ja erilaisten sovittelu- ja välitysyrytysten korostamisessa; aseellista konfliktinratkaisua pidettiin viimeisenä ja huonoimpana vaihtoehtona, jonka ei yleensä uskottu saavan aikaan kestäviä ratkaisuja. Vuosikymmenen kallisluksua kohti loppuaan journalismin asenteissa tapahtuu vähittäinen muutos kohti sellaista ’realistista’ lähestymistapaa, jossa

uskotaan aseellisen ratkaisun – käytännössä Yhdysvaltojen ja Naton toiminnan – hyväksyttävyyteen ja hyödyllisyyteen entistä herkemmin. Kääntöpuolena on YK:n ja EU:n kansainvälisen roolin heikkouden tunnustaminen.”

Luostarisen kuvausta voi lukea myös niin, että Martti Ahtisaaren presidenttikauden aikana Suomen eliitin valtavirta asetti tavoitteeksi Natoon liittymisen. Naton keskiössä nähtiin olevan nimenomaan USA:n. Siihen haluttiin sitoutua, koska sosialismin romahduksen jälkeen sen katsottiin edustavan nyt joka suhteessa puhtainta ”länttä”, sen voimaa ja valtaa ylitse maailman. Tavoiteltu sidos oli enemmän ideologinen kuin sotilaallinen.

Ahtisaaren vaihtuminen Tarja Haloseen ei etenäkään mediaeliitin omaksumaa toimintalinjaa häirinnyt. Vielä eduskuntavaliolien alusviikolla Suomen Kuvalehti (11/03) kiteytti kuvion näin:

”Hallitukselta edellytetään poikkeuksellisen hyvää ulkopolitiittista osaamista, jotta Suomi ei keikahda väärään porukkaan. Liiallinen yleisen mielipiteen seurailu voisi koitua kohtalokkaaksi. Jos Suomi ajautuisi Yhdysvaltojen politiikkaa vastustavien joukkoon, Suomen Nato-optio voisi heikentyä.”

George Bushin Irak-operaation jälkeen voi kysyä, vieläkö eliitin sisällä jaksetaan uskoa Nato-option merkitykseen. Kansanvaltaenemmistön silmissä option arvo on koko ajan ollut lähellä nolaa.

Filosofiasta 20-vuotiaana tohtoriksi väitellyt, nykyisin 29-vuotias Kaliforniassa sijaitsevan Berkeleyyn informaatioyhteiskunnan tutkimuskeskuksen johtaja *Pekka Himanen* on varoittava esimerkki siitä, kuinka epäterveitä sivuvaikutuksia hiukankaan pittemällä oleskelulla jenkeissä on fiksullekin pohjoismaiselle miehelle.

HS:n NYT-liitteelle (11/03) antamassaan haastattelussa Himanen ihmettelee, missä ovat PC:n ja Internetin kaltaiset valankumoukselliset ideat hyvinvointivaltion kehittämisessä:

”Julkisten palveluiden tuottavuus on sama kuin viisitoista vuotta sitten, vaikka muualla yhteiskunnassa on tapahtunut valtavasti innovaatioita ja tuottavuus on noussut.”

Amerikkalainen usva on häivyttänyt Himasen näköpiiristä sellaisen pikku detaljin, että tuottavuuden kasvu – ”vallankumoukselliset ideat” – tarkoittaa teollisessa markkinataloudessa koneistamista, rationalisointia, automaatiota – ihmistyön vähentämistä minimiin. Julkisten palveluiden kuten päivähoiton, opetuksen, terveydenhoidon tai vanhustenhuollon ”tuottavuuden” (= laadun) kasvu taas useimmiten edellyttää ihmistyön lisäämistä eikä vähentämistä. Lapsia ei päiväkodeissa voi laadukkaasti hoitaa ”nopeammin”, koko ajan vähenevällä työvoimalla. Tietotekniikka ja monenlaiset apuvälineet voivat

kyllä helpottaa palveluiden tuottamista, mutta ne eivät voi korvata niiden ydintä tai tulla niiden tilalle.

1990-luvun uusliberalistisen hyökyäallon viheliäisyys – myös Suomessa – oli juuri tässä: teollista markkinalogiikkaa levitettiin surutta ja sellaisenaan myös julkisiin palveluihin. Ihmistyötä on vähennetty suhteessa kasvavaan työn määrään ja siksi Himasen perusväite ontuu: palvelujen laskennallinen ”tuottavuus” on kyllä Suomessa viidesätoista vuodessa kasvanut, mutta se on revitty irti työntekijöiden selkänahasta.

Mikkelissä asuva ja Finlandia-palkittu kirjailija *Hannu Raittila* toteaa (Kunta ja Me 2/03), että osa asioista kehittyi, osa ei. Insinööritiede lähtee siitä, että jokaiseen tekniseen ongelmaan on olemassa paras mahdollinen perusratkaisu. Kun se on löydetty, asia on pois päiväjärjestyksestä. Polkupyörä kehittyi täydelliseksi jo sata vuotta sitten. Silti se keksitään joka kevät uudestaan:

”Pyörä, vetoketju tai kalakeitto ovat keksintöjä, joista on sanottava: se on siinä. Kaupan logiikka, markkinatalous, kuitenkin vaatii, että samat tavarat on pystyttävä myymään ihmisille yhä uudestaan ja uudestaan. Yhä suurempi osa teknisestä suunnittelutyöstä ei enää menekään todellisten teknisten ongelmien ratkaisemiseen vaan muuntelemaan, joka tuottaa näennäisesti erilaisia versioita todellisuudessa samasta tavarasta.”

Vastaavasti monet julkisen palvelun tehtävät ovat Raittilan mielestä keksintöjä, joiden perusratkaisujen kannalta jatkuvan kehittämisen tai kilpailun periaate on mieleton:

”Akateeminen sivistys, yleisra-diotoiminta tai kunnalliset peruspalvelut eivät taivu niiden logiikkaan. Ihmiskunnalla on muutamia todellisia ongelmia, joiden ratkaisemisesta sen tuleva onni ja menestys keskeisesti riippuvat: ideologioiden, uskontojen ja kulttuurien rauhanomainen sopeutuminen tai suhde luontoon, mutta myös markkinatalouden ja julkisen vallan yhteensovittaminen sekä sukupuolten tasa-arvo.”

Vähittäismyymälämonopoli Alko näyttää vuoden 2001 alussa taloon tulleen toimitusjohtajansa *Jaakko Uotilan* johdolla löytäneen uudelleen identiteettinsä, joka 1990-luvun murroksen oloissa pääsi pahasti kriisiytymään. *Talouselämä*-lehden (9/03) haastattelun perusteella Uotila tuntuu painottavan kolmea toiminnan kehittämisen suuntaa. Ensinnäkin Uotilan Alko ottaa monopoliperiaatteen vakavissaan:

”Yhteiskuntavastuun toteuttaminen on Alkon henkivakuutus. Tarkoituksena ei ole kasvattaa alkoholin kulutusta. Alko on käyttänyt paljon rahaa alkoholin haitoista kertoviin esitteisiin. Tämä on epätyypillistä kaupalle. Esitteet ovat menneet kuin kuumille kiville kouluihin ja terveydenhuoltoon.”

Toiseksi Alko on hakeutunut tiiviiseen yhteistyöhön muun kaupan kanssa. Vanhoja myymälöitä on siirretty ja uusia perustettu ostoskeskusten kaupparetjien kylkeen:

”Alkolla ja kaupalla on usein yhteinen pullonpalautus, raha-huolto, vartiointi ja siivous.”

Kauppiaat ovat olleet Uotilan mukaan hyvin tyytyväisiä yhteistyöhön. Ja enemmän: yhä useammat ovat sitä mieltä, ettei

viinien myyntiä oikeastaan kannatakaan hamuilla itselle, kun ”Alko osaa viinimyynnin niin hyvin”.

Kolmanneksi Alko panostaa myymälöiden ulkoasuun ja asiakaspalveluun. Monopoli teettää säännöllisesti asiakastytyväisyyssmittauksia, joista tuoreimman mukaan Yliopiston Apteekki (joka sattuu olemaan Uotilan edellinen työnantaja) sai kaupan ketjuista parhaimman arvosanan, Alko oli toinen ja Stockmann kolmas. Kaikki tämä on Uotilan mukaan samalla varautumista vuoteen 2004, jolloin turistikäynnin vapautuu ja Virosta on tulossa EU:n jäsen:

”Kyse on siitä, pidetäänkö silloin arvossa kotimaista vastuullista verkostoa ja halutaanko se pitää hengissä.”

Runoilija *Ilpo Tiihonen* on vierailut Budapestissa ja raportoi YP:lle seuraavaa:

”Unkarin kielen tarkkasilmäiset Ä:t ja Ö:t tuijottavat kanssani leveää virtaa, pyörteiden aksentteja. Jäälohkareita lipuu, kenties yläjuoksulla on murtunut keisarikunta. Tänään luin kansalaisille runoja, huomenna naiseni laulaa heille liedejä. Meikin virtaamme. Nainen on nö, mies férfi. Taskussani on minipullo Unicumia, käsikranaatin muotoinen. Ehdin juuri ja juuri ajatella vallanperimystä ennen kuin paiskaan paukun yrttilikööriä kurkkuuni, ja nyt minusa virtaavat Tonava, I maailmansota ja Unicum. Olen munkki kaikkeuden luostarissa. Mahtako tuo joki oikoa käsityksiään? Onko ikääntyminen sitä että mutkat suoristuvat? Vähän me tiedämme siitä mitä Tonava meistä ajattelee.”